

COLLECTIEVORMING
HEDENDAAGSE KUNST
IN DE PUBLIEKE
RUIMTE: EEN ANALYSE
VAN DE NODEN

Concluderend rapport / 02.2022

INHOUD

1.	Inleiding.....	3
2.	Beleid en organisatie.....	4
3.	Collectievorming en -uitbreiding	5
4.	Draagvlak en publieksbemiddeling	7
5.	Behoud en beheer.....	9
6.	Conclusie	10

1. INLEIDING

Het Platform Kunst in Opdracht detecteerde tijdens het verlenen van [subsidies](#) aan lokale overheden een lacune in het ontwikkelen van een **visie op de collectievorming van hedendaagse kunst in de publieke ruimte**. Om de noden te identificeren om dit te bereiken, werd een onderzoeksopdracht uitgeschreven naar de huidige stand van zaken in **13 Vlaamse centrumsteden** namelijk: Antwerpen, Brugge, Kortrijk, Oostende, Roeselare, Turnhout, Aalst, Genk, Gent, Hasselt, Leuven, Mechelen en Sint-Niklaas. Het onderzoek, bestaande uit **literatuuronderzoek, locatiebezoeken en gesprekken met de cultuurbeleidsmedewerkers** van de 13 Vlaamse centrumsteden, werd uitgevoerd door freelance onderzoekers Jef Declercq en Koi Persyn tussen mei 2022 en februari 2023. De bevindingen werden neergeschreven in een uitgebreid rapport en vormden de basis voor **twee discursieve rondetafelgesprekken**, die respectievelijk in Brugge en Antwerpen werden georganiseerd. De gesprekken focusten telkens op een specifieke thematiek zoals behoud & beheer, de relatie tussen hedendaagse kunst en erfgoed, visieontwikkeling, spreiding & diversiteit alsook het creëren van het nodige draagvlak.

Deze concluderende tekst destilleert de noden over collectievorming van hedendaagse kunst in de publieke ruimte aan de hand van het gevoerde onderzoek, inclusief de rondetafelgesprekken, en biedt een algemeen overzicht op basis van **parallele noden** in de verschillende bovenstaande steden. De combinatie van het geschreven rapport en de discursieve rondetafelgesprekken heeft de ambitie om een bredere, bovenlokale omvang te bewerkstelligen dan louter de situatieschets van de dertien Vlaamse centrumsteden. Op deze manier wil dit rapport een stap richting een lange termijntraject zijn met bevindingen die toepasbaar zijn op de Vlaamse centrumsteden, maar ook op andere Vlaamse steden en gemeenten.

Uit het onderzoek en de rondetafelgesprekken werd duidelijk dat er in Vlaanderen tot op heden geen enkele stedelijke kunstcollectie in de publieke ruimte als dusdanig intentioneel gevormd is. Integendeel, de collecties zijn **projectmatig, sporadisch en organisch** tot stand gekomen over een langere periode zonder de ambitie om een coherente collectie aan te leggen. De bewustwording om de reeds aanwezige kunstwerken in het straatbeeld als één collectie te aanschouwen en te behandelen is een recente ontwikkeling die **nieuwe vraagstukken, uitdagingen en mogelijkheden** met zich meebrengt. De visies over collectievorming in de diverse onderzochte steden zijn ontzettend verschillend, hoewel de noden en de vraagstukken vaak parallel lopen. Het onderzoek legde noden bloot op vlak van **(1) beleid en organisatie, (2) collectievorming en -uitbreiding, (3) gemeenschap en publieksbemiddeling** en tot slot **(4) behoud en beheer**. Aan de hand van deze opdeling worden de noodzakelijkheden in kaart gebracht om een kwalitatief beleid te ontwikkelen rond de publieke hedendaagse kunstcollecties van de Vlaamse centrumsteden. De vier segmenten zijn echter nauw met elkaar verbonden. Er wordt hierbij aandacht besteed aan de ondersteunende rol die het Platform Kunst in Opdracht, maar ook andere overheidsinstanties zoals dienst Cultuurgoederen, Agentschap Erfgoed, VVSG (Vereniging voor Vlaamse Steden en Gemeenten), externe bemiddelaars en andere collega's met aanpalende ervaringen zouden kunnen opnemen binnen deze processen.

Een lokale en/of interstedelijke **adviesraad of werkgroep** die een kwaliteitscontrole uitvoert op nieuwe toevoegingen en ook functioneert als een adviserend overlegorgaan tussen de verschillende stadsdiensten, is een absolute meerwaarde. De groep kan bestaan uit verschillende betrokken stadsdiensten, stakeholders, aangevuld met externe experts en wordt getrokken door de (cultuur)dienst die zich buigt over kunst in de publieke ruimte. Deze raad/groep kan zich ook inzetten voor de ontwikkeling van de visienota en kan adviezen uitschrijven over artistieke en inhoudelijke beslissingen waardoor de trajecten gedragen worden door stakeholders en experts uit verschillende domeinen. Een duurzame **verankering** van dit, of een vergelijkbaar, adviesorgaan zou de kwaliteitscontrole kunnen versterken. Klankbordgroepen en adviesraden zonder een (juridisch) kader worden nog te vaak genegeerd door het politieke beslissingsorgaan. Het is dus belangrijk dat de adviesraad/werkgroep zijn autonome integriteit vergaart door een antwoord af te dwingen van de beleidsmakers of door de verplichting om het advies mee te nemen in de verslagen. Het opleggen van expertise en adviezen inzake hedendaagse kunst binnen het politiek beslissingsproces is hierin een mogelijke denkpiste. De bewustwording over het belang van dit advies voor het bewaken van de kwaliteit van de collectie is een noodzakelijke eerste stap in dit proces.

Een **waarderingsinstrument**, zoals er voorbeelden te vinden zijn op de website van [Faro](#), waaraan zowel de reeds aanwezige collectie alsook nieuwe toevoegingen getoetst worden, kan een handige tool vormen als startpunt voor de omgang met de collectie. Een waarderingsinstrument is een kader van criteria die de artistieke, maatschappelijke, historische en ruimtelijke relevantie van een bestaand kunstwerk kan meten. Dit toetskader kan een belangrijke rol spelen in vraagstukken omtrent herplaatsing, herdenking of desnoods afstoting van kunstwerken uit de collectie. Het verplaatsen en/of verwijderen van kunstwerken is een leerpunt. Een dynamische omgang met de collectie in de publieke ruimte kan de werking en ervaring verbeteren. Zo is er nood aan een beleid over de relatie tussen erfgoed en hedendaagse kunst in de publieke ruimte - zeker wanneer het koloniale en gecontesteerde beelden of herdenkingsmonumenten betreft. Een kunstcollectie in de publieke ruimte is een levende entiteit, een gesprekspartner, en mag niet opgevat worden als een afgesloten en finaal geheel, los van maatschappelijke ontwikkelingen en sociale vraagstukken.

diversiteit van de collecties te stimuleren, zijn inspirerende voorbeelden noodzakelijk om de vorming van nieuwe richtlijnen en criteria in goede banen te leiden. Het registreren van de diversiteit kan een onderdeel uitmaken van de hierboven besproken retroanalyse van de aanwezige collectie. Duidelijke registraties kunnen een belangrijke basis vormen voor de verdere ontwikkeling van de collectie. Daarnaast kan een **algemene woordenlijst** nuttig zijn om deze complexere, doch heel belangrijke terminologieën verder te duiden. Men is er zich echter van bewust dat een collectie zich kan verhouden tot de **hyperdiverse demografische realiteit** die steeds in verandering is, maar de handvaten om deze ambities te volbrengen ontbreken vaak.

Tot slot is er een hoge nood aan een duidelijk beleid omtrent de omgang met **koloniale beeldhouwwerken** en hoe de hedendaagse toevoegingen aan de collectie kunnen interageren met deze conflicterende monumenten. De beleidsmedewerkers geven de noodzaak aan om een reflectiemoment of masterclass te organiseren waar methodes en praktijkvoorbeelden kunnen gedeeld worden over de manier waarop collecties van hedendaagse kunst in de publieke ruimte kunnen (of niet kunnen) reageren op aanwezige koloniale monumenten, gebouwen, erfgoed, plaatsnamen, enzovoort. Dergelijke leermomenten kunnen georganiseerd worden door het Platform Kunst in Opdracht in samenwerking met experts uit verschillende onderzoeksvelden. In dit verband verwijst het Platform nu al door naar de brochure [‘Omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte’](#), uitgegeven door het Agentschap Integratie en Inburgering.

5. BEHOUD EN BEHEER

Het voorbeeld van **museale collectievorming** kan een goed vertrekpunt zijn om de hedendaagse kunstwerken in de publieke ruimte op goede wijze te onderhouden, restaureren, ontsluiten en inventariseren. Een uitgebreide **inventaris** ligt aan de basis van elke kwalitatieve collectiewerking. Naast informatie over de desbetreffende kunstwerken bevat de inventaris idealiter ook technische plannen en informatie over het onderhoud en beheer van het kunstwerk (bijv. reinigings- en restauratiedossiers). Een inventaris zorgt ervoor dat informatie **conform** kan overgeleverd, geëvalueerd, gedeeld en gestructureerd worden.

Om te kunnen spreken van een collectie, moet het **eigenaarschap** van elk kunstwerk in de (semi-)publieke ruimte achterhaald worden, aangezien deze kennis hand in hand gaat met de aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid. Voor een stad kan het dus interessant zijn om naast de kunstwerken die ze zelf beheert, ook de andere aanwezige kunstwerken in kaart te brengen. Het publiek maakt immers geen onderscheid tussen publieke en private kunstwerken wanneer ze zich in hetzelfde stedelijke landschap bevinden. Het gebrek aan kennis over het eigenaarschap van de kunstwerken is vaak oorzaak van een onbestaand of minimaal behoud, wat beurtelings het draagvlak bij de gemeenschap doet afnemen. Om de beleidsmakers en burgers warm te maken (en te houden) voor kunst in de publieke ruimte, moet een sterke inhaalbeweging op het vlak van behoud en beheer ondernomen worden. Een **meldpunt** kan een waardevol instrument vormen waar burgers terecht kunnen om defecten en/of slecht onderhoud van de kunstwerken te berichten.

Het Platform Kunst in Opdracht kan de nodige bestaande **expertise verzamelen en distribueren** onder de centrumsteden. Daarnaast kan het Platform Kunst in Opdracht nagaan of andere overheidsdiensten een kader kunnen aanreiken zodat het behoud en het beheer van de stadscollecties ten gepaste tijde geëvalueerd worden. Op het vlak van onderhoud en restauratie noemen de beleidsmedewerkers de nood aan concrete **knowhow en checklists** zodat de drempel tot werkelijke actie aanzienlijk wordt vermindert. Het Platform Kunst in Opdracht kan daarnaast ondersteuning bieden door een **standaardprocedure** voor behoud en beheer als richtlijn te delen met de steden en gemeenten. De **kennisdeling** over *good practices* met betrekking tot behoud en beheer kan mede gestimuleerd worden door het Platform Kunst in Opdracht. Op deze manier kan de opzet naar een **duurzaam beleid** gebaseerd worden op reeds bestaande kaders, afspraken en methodes om kunst in de publieke ruimte te verankeren.

Om de collectie hedendaagse kunst in de publieke ruimte kwalitatief te behouden en beheren dienen de nodige budgetten voorzien te worden. Uitstel van reinigingen en kleine restauraties leiden vaak tot kostelijke onderhoudskosten in de toekomst. Ook bij nieuwe toevoegingen is het essentieel dat **heldere afspraken** gemaakt worden in verband met het toekomstige onderhoud van de kunstwerken, zowel met de kunstenaar als met alle betrokken stadsdiensten. Zo kan bijvoorbeeld een **budgetsleutel** vastgelegd worden voor toekomstig onderhoud. Op deze manier kunnen de onderhoudsbudgetten legislatuuroverschrijdend worden opgemaakt. Voor het behoud en beheer kunnen (bv. tienjarige) contracten opgemaakt worden, om een evaluatie per decennium op te leggen als maatstaf voor het collectiebeleid.

